RACIONALISTÉ A ESOTERICI V DIGITÁLNÍ UČEBNĚ: POJETÍ VÝUKY V DOBĚ COVID-19 OČIMA UNIVERZITNÍCH UČITELŮ

RATIONALISTS AND ESOTERICISTS IN THE DIGITAL CLASSROOM: THE CONCEPT OF TEACHING IN THE COVID-19 ERA THROUGH THE EYES OF UNIVERSITY TEACHERS

Klára Šeďová[1], **Barbora Nekardová**[1], **Katarína Rozvadská**[1]

[1] Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Na podzim 2020 jsme realizovaly kvalitativní výzkumné šetření mezi učiteli Filozofické fakulty MU. S participanty (n = 34) byly vedeny hloubkové kvalitativní rozhovory s cílem zjistit, jak přistupovali k zapojení digitálních technologií do výuky v souvislosti s nuceným přechodem na distanční formu výuky v průběhu jarního semestru a pandemie covid-19. V tomto příspěvku vytěžujeme data, v nichž učitelé odhalují své pojetí výuky, a ukazujeme, jakým způsobem se pojetí výuky propisuje do toho, jak učitelé přistoupili k digitální výzvě v době pandemie.

Klíčová slova: *vysokoškolské vzdělávání, digitální technologie, distanční výuka, covid-19*

Abstract

We conducted a qualitative survey on a sample of Faculty of Arts Masaryk University teachers in fall 2020. Thirty-four teachers participated in in-depth interviews. Our aim was to find out how teachers dealt with integrating digital technologies during emergency distance teaching in the time of covid-19 pandemics (spring term 2020). In this paper, we analyze data on teacher beliefs about quality teaching in higher education. Moreover, we show how these beliefs affect the teacher approach to technological challenges in pandemics.

Keywords: *higher education, digital technologies, distant teaching, covid-19*

1 Úvod

Digitální technologie jsou dlouhodobě považovány za agenta změny v univerzitním vzdělávání, Na jedné straně představují příslib vyšší kvality, na druhé straně jsou chápány jako výzva pro učitele, kteří si musí osvojit nové metody práce s nimi. V tomto příspěvku reflektujeme situaci, kdy na jaře 2020 byli vysokoškolští učitelé nuceni bez ohledu na své preference, kompetence či přesvědčení, bezprostředně přejít na distanční výuku postavenou na masivním využití digitálních technologií.

2 Teorie

Existuje řada konceptualizací kvality ve vysokoškolské výuce (viz např. Bain, 2004; Lowman, 1995), které se shodují v identifikaci dvou základních složek kvalitní výuky, a to nakládání se vzdělávacími obsahy a interakce se studenty.

Řada studií postuluje, že učitelé se mezi sebou liší v tom, jak ochotně technologie zapojují do výuky, a že jsou tyto rozdíly do značné miry podmíněny digitálními kompetencemi učitelů (Liu et al., 2020). Ukazuje se také, že způsob, jakým učitelé integrují digitální technologií do vlastní výuky, silně souvisí s jejich subjektivními učitelskými přesvědčeními a úsudky o tom, co je kvalitní vysokoškolská výuka (Ertmer, 2005; Jääskelä et al., 2017).

Situace vyvolaná opatřeními proti šíření covid-19 začala být v odborné literatuře označována jako nouzové distanční vyučování (emergency remote teaching) (Cameron-Standerford et al., 2020). Nabízí se otázka, jak se v této neobvyklé a naléhavé situaci učitelé vyrovnávali s vynucenou integrací digitálních technologií, a to v kontextu svých přesvědčení o kvalitní výuce. Jakým způsobem přistoupili k zajištění obou základních složek kvalitní výuky – vzdělávacích obsahů a interakce se studenty?

3 Metodologie výzkumu

Výzkum byl realizován ve spolupráci s Centrem informačních technologií FF MU, které mělo zájem o získání dat o tom, jak se učitelé vyrovnávají s distanční výukou a jakou podporu by ocenili. Realizovaly jsme 34 rozhovorů v průměrné délce 90 minut s participant napříč různými pracovišti filozofické fakulty. Data

byla analyzována s využitím programu ATLAS.ti. Byla podrobena několika vlnám kódování, nejprve otevřenému kódování, následně kódování fokusovanému na dvě předem vytčené kategorie – nakládání s obsahy a interakce se studenty. Následně byly metodou konstantní komparace identifikovány dvě stupiny participant – racionalisté a esoterici a prostřednictvím kategorizace dat ze všech vln kódování byly vytvořeny jejich popisy.

4 Výsledky

Výpovědi participantů se rozepínaly mezi dvěma póly. První pól zdůrazňuje racionální a zodpovědný přístup k výuce. Tito učitelé hovoří o tom, že analyzují vzdělávací potřeby studentů, plánují svůj postup na úroveň dílčích kroků a snaží se kontrolovat jeho efekty. Na druhém pólu je výuka vnímána jako do jisté míry esoterická záležitost, která je založena na autentickém setkávání a společném přemýšlení a jako taková je jen obtížně plánovatelná a kontrolovatelná. Někteří participanti poměrně jednoznačně inklinovali k jednomu z pólů, u jiných byla patrná ambivalence.

Oba přístupy mají určité devizy, ale také své slabiny. Racionalisté se soustředí více na nakládání s obsahy. Interakci se studenty vidí spíše jako nástroj k tomu, aby zajistili, že si student obsahy osvojí. Esoterici naopak vidí interakci jako cíl o sobě. Mají za to, že obsahy jsou sekundární a že je nelze spolehlivě zafixovat. Výuka racionalistů je systematická a strukturovaná, může však skouzávat k obsahové přehuštěnosti a k repetitivnosti. Esoterici se soustředí na navazování kontaktu se studenty, avšak jejich online výuka může být nesystematická a nepřehledná. Situaci ve vzdělávání vnímají tito učitelé více pesimisticky než racionalisté.

5 Závěry a diskuse

Výzkum ukázal, že se vysokoškolští učitelé se silně zaobírají otázkou kvality výuky a cítí závazek v pandemické situaci obstát a kvalitu udržet. Do způsobu, jakým přistupují k integraci technologií se propisují jejich přesvědčení o tom, co je kvalitní vysokoškolská výuka. Subjektivní pojetí výuky vede k tomu, zda učitel akcentuje spíše nakládání s obsahy, nebo interakci se studenty. V konečném důsledku zprostředkovávají dva identifikované typy učitelů studentům velmi

rozdílnou zkušenost s výukou, včetně toho, že se liší ve svých požadavcích na studenty a způsobech hodnocení.

Obě identifikované skupiny vnímají digitální výzvu jako náročnou záležitost. Racionalisté se cítí přetíženi, neboť přípravě výuky věnují velké množství času. Esoterici propadají skepsi ohledně smyslu a efektů distanční výuky. Obě skupiny učitelů potřebují metodickou i technologickou podporu.

6 Literatura

Bain, K. (2004). *What the Best College Teachers Do*. Cambridge: Harvard University Press.

Cameron-Standerford A., Menard K., Edge C., Bergh B., Shayter A., Smith K., VandenAvond L. (2020). The Phenomenon of Moving to Online/Distance Delivery as a Result of COVID-19: Exploring Initial Perceptions of Higher Education Faculty at a Rural Midwestern University. *Frontiers in Education*, *5*.

Ertmer, P. A. (2005). Teacher pedagogical beliefs: The final frontier in our quest for technology integration? *Educational Technology Research and Development*, *53*(4), pp. 25–39.

Jääskelä, P, Häkkinen P., Rasku-Puttonen, H. (2017) Teacher Beliefs Regarding Learning, Pedagogy, and the Use of Technology in Higher Education. *Journal of Research on Technology in Education*, *49*(3–4), 198–211.

Liu, Q., Geertshuis, S., Grainger, R. (2020). Understanding academics' adoption of learning technologies: A systematic review. *Computers and Education*, *151*, art. no. 103857.

Lowman, J. (1995). Mastering the Techniques of Teaching. San Francisco: Jossey-Bass.